

Oponentský posudok bakalárskej práce Hany Pěknicevej *Situace samoživitelek za socialismu a nyní* (Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2017. Vedúci práce: Ing. Petr Pavlík, Ph.D.)

Autorka sa v svojej bakalárskej práci sústreďuje na tému, ktorej sa najmä v kontexte sociálnych politík dostáva čoraz väčší záujem. V komparatívnej perspektíve, kedy by sa porovnávala prax a skúsenosť samoživiteľstva v rôznych historických obdobiach, výskum prakticky neexistuje.

Na úvod je potrebné skonštatovať, že autorka práce nikde jasne neformuluje **výskumné otázky**, s ktorými do svojho výskumu vstupuje. V úvode Empirickej časti (s. 45) síce vymenúva rôzne aspekty samoživiteľstva, na ktoré sa neskôr pýtala v rozhovoroch, toto však nie sú striktné vzaté výskumné otázky. Aj v prípade, že má výskum exploračnú povahu – ako je tomu, domnievam sa, v tomto prípade –, výskumné otázky dobre slúžia ako isté mantinely, v ktorých sa formulujú teoretické pojmy a argumenty aj sa opisujú a analyzujú zistenia z empirického výskumu.

V **teoretickej časti** Hana Pěknicevová podáva obširny prehľad literatúry zaoberajúcej sa nielen samoživiteľstvom. Začína pri chápaní rodiny, prechádza aspektmi samoživiteľstva, aby napokon zdôraznila rodovú (genderovú) perspektívu, prostredníctvom ktorej nazerá svoju výskumnú tému. Oceňujem množstvo literatúry, ktoré autorka práce našťudovala a zhrnula.

Chápanie rodiny je politicky i akademicky pomerne spornou témou a autorka sa snaží vyrovnáť s množstvom základnej a v češtine dostupnej literatúry. Jej spracovanie je uspokojivé, no na niektorých miestach by som ocenila kritické vymedzenie sa voči problematickým tvrdeniam citovaných autorov (hoci inde – napr. v prípade kritiky nesprávnej terminológie Singlyho – je dobré).¹ Autorka ďalej vhodne načrtáva potrebu rozlišovania a tiež kritiku pojmov sociálnej politiky a bežného jazyka („neúplná rodina“, „úplná rodina“, „osamelý rodič“, „samoživiteľka“, „vyživovacia povinnosť“, „výživné“ atď.).

Časti 2.2 a 2.3, ktoré už priamo pripravujú pôdu pre aspekty samoživiteľstva, prostredníctvom ktorých bude pristupovať k rozprávanej skúsenosti svojich informantiek, sú obsiahle, no mohli by byť prehľadnejšie štruktúrované a sumarizované. Chýbajú v nich napríklad úvodné odstavce, ktoré by jasne povedali, na čo sa tá ktorá časť textu zameria. Jednotlivé podkapitoly sú potom skôr veľmi zhruba rozdelené na postsocialistické a štátnosocialistické obdobie, pričom ale skôr postupne zhŕňajú jednotlivé články a knihy, ale málo ich poznatky syntetizujú či ich medzi sebou porovnávajú.² Tento deficit je niekde nezávažný, inde sa ukazuje zjavnejšie, ako napríklad v prípade diskusie psychických a sociálnych problémov samoživiteľiek v štátnom socializme (s. 26). – Pre utvorenie si nejakého jasnejšieho východiska, s ktorým by sa dalo vstupovať do empirického výskumu (a zároveň berúc do úvahy množstvo uvedených dát), by sa mi istý druh sumáru a komparácie videl byť vhodný.

---

¹ Najblatantnejším príkladom je pravdepodobne citované tvrdenie Možného o tom, že existujú isté kognitívne triedy, ktorými má Možný na mysli „nestejn[ou] intelektuální výbav[u] rodičů, dědičností přenášen[ou] na děti a sociálně posilovan[ou]“ (Možný 2009: 18; cit podľa Pěknicevová 2017: 9).

² Navyiac by v prípade literatúry zo štátneho socializmu bolo potrebné zároveň uviesť to, že sa autorka zaoberá až obdobím normalizácie.

Predstavenie **metodológie** je štandardné a jasné. Kvalitatívny výskum, technika pološtruktúrovaných rozhovorov a analýza dát pomocou otvoreného kódovania zakotvanej teórie boli zvolené vhodne. Autorka reflektuje, že niektoré rozhovory boli pre jej respondentky emočne náročné – zdá sa však, že sa s týmito situáciami vyrovnala dobre. Vo výbere vzorky a jej opise by som však uvítala dve veci: krátke informácie o každej jednej respondentke (teda nie o všetkých súhrnne, por. s. 47 hore) a tiež presnejšie kritérium zaradenie do výskumnej vzorky. Hana Pěknicová síce píše, v akom veku sú jej respondentky a aký je vek ich detí v čase robenia rozhovoru, neuvádza však, že pre výber respondentiek bola pre ňu pravdepodobne dôležitá skutočnosť, aby deti žiadnej z nich neboli už nezaopatrené.

Analytickú časť delí autorka do jedenástich podkapitol, ktorých zistenia ešte pred samotným záverom zhrňa. Zameriam sa len na vybrané tvrdenia v nich.

Keď autorka píše o vymáhaní výživného po otcoch detí, tvrdí, že situácia pred rokom 1989 a po ňom „se nejako výrazne nezmenila“ (s. 49). Podobná komparácia vedie aj záver celej empirickej časti (s. 71 – 73). Tento spôsob generalizovania veľmi nedostojí kvalitatívnemu prístupu autorky.

V časti o skúsenostiach respondentiek s políciou a súdmi autorka uvádza prípad „komis[e], ktorá schvalovala príspevky“ (s. 52). Nikde nás však bližšie nezoznamuje s tým, o akú komisiu a aké príspevky išlo.

Za prehnané považujem tvrdenie, že respondentky vychovávajúce deti pred rokom 1989 nezažili „ani žiadnou diskrimináciou“ (s. 67), pričom len niekoľko riadkov predtým autorka opisuje skúsenosť, kedy sa respondentka Susana márne domáhala zvýšenia mzdy (s. 66).

Veľmi zaujímavá je časť o zamestnaní, kde sa ukazuje vzájomné podmieňovanie výšky mzdy, pracovnej doby, existencie dostupnej starostlivosti o deti. Podobne oceňujem to, že Hana Pěknicová sa explicitne zamerala na hodnotenie roly štátu a jeho pomoci medzi respondentkami. Tu sa zaujímavo ukazuje, že štát je ocenený vlastne len v jednom prípade, keď respondentku Martinu nenechá takpovediac padnúť na dno v dobe, kedy jej hrozí presťahovanie do azylového domu (s. 70).

Celkovo v analytickej časti autorka diskutuje teoretickú literatúru skôr stručne v závere jednotlivých podkapitol. Vzhľadom na to, že je prehľad literatúry venovaný taký priestor, je toto neprepojenie problematické. Deficit je zjavný najmä v časti zaoberajúcej sa zvýznamňovaním absencie otca vo výchove dieťaťa, kde by bola hlbšia interpretácia na mieste. Zároveň však tam, kde Hana Pěknicová teoretickú literatúru diskutuje, tak táto aj pomáha objasňovať získané dáta – autorka vie napríklad ozrejmiť zlú finančnú situáciu respondentky Susany štátnosocialistickou legislatívou stanovujúcou výšku výživného podľa príčin samoživiteľstva (s. 55), vie vysvetliť skôr celkový prívetivý prístup k potrebám samoživiteľiek zo strany zamestnávateľov počas štátneho socializmu (s. 67).

Práca je exploračná a je v nej viacero zistení, ktoré upozorňujú na potrebu ďalších výskumov problému. Mám na mysli najmä prevažne negatívne skúsenosti respondentiek so súdmi, políciou a sociálnymi odbormi; ďalej tiež jasné indikácie chudoby domácností samoživiteľiek (por. prehovor respondentky Matildy – „já jsem se třeba až tak nenajedla“, s. 56); ale aj ocenenie fungujúcich podporných inštitúcií (napr. respondentka Martina hovorí, že

internátnu materskú školu, kde je postarané o jej hyperaktívneho syna, jej „přineslo samo nebe“, s. 64).

Bakalárska práca je napísaná kultivovaným jazykom, bez (v bakalárskych prácach predsa len častejších) chýb. Správne je aj odkazovanie na literatúru, zoznam literatúry je vypracovaný veľmi dôsledne.

Do diskusie pokladám – okrem uvedených komentárov, ktoré sa môžu stať predmetom debaty – nasledovné otázky:

Ako si autorka vysvetľuje skutočnosť, že jej respondentky v zásade oceňovali podmienky života samoživiteliek v inom, než tom ich štátnom zriadení (s. 69 a 70)? Vedela by zhrnúť, čo konkrétne respondentky oceňovali a prípadne poskytnúť aj isté kritické čítanie týchto výpovedí?

Ďalej, svedčia autorkou podané výpovede respondentiek o tom, že problematika zosúladovania rodinného a pracovného života je riešená dostatočne, ako to tvrdí (s. 72)? Mohla by ozrejmiť, z akého chápania zosúladovania pracovného a rodinného života vychádza a aký je ideálny stav zosúladovania? Mohli by výpovede respondentiek byť interpretované aj tak, že podmienky pre zosúladovanie neboli dostatočné a k zosúladovaniu nedochádzalo?

Práca spĺňa požiadavky kladené na bakalársku prácu. Odporúčam ju na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku veľmi dobre (2) až výborne (1).

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 31. 5. 2017